

Értelemkeresés és nevelés

kerekasztal-beszélgetés a logopedagógiáról

2015 őszén

Viktor E. Frankl logoterápiája és egzisztenciaanalízise nemcsak a gyógyítás, a terápiák területén váltott ki visszhangot, hanem a nevelés és oktatás világában is.

Tartalomként és módszertani útmutatóként jelenik meg a tanárképzésben és továbbképzéseken, az iskolai mentálhigiénében, de a szakmódszertanok területén is fontos törekvések ismertek arra, hogy a pedagógus professzionális nevelő munkája révén a nevelt több értelmet lásson életében. A különféle osztrák és magyar képzési tematikákban logopedagógiaként megnevezett, a logoterápia elméleti és módszertani háttéréből kiinduló pedagógiai törekvéseknek nincs még átfogó, tudományos reflexiója. Mégis fontos itt Sárkány Péternek, a kolozsvári székhelyű LENTE (Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Nemzetközi Tudományos Egyesület) alapító alelnökének, főiskolai tanárnak összefoglaló meghatározását idézni: „A logopedagógia a Viktor E. Frankl által alapított harmadik bécsi pszichoterápiás irányzat, a logoterápia és egzisztenciaanalízis elméleti és módszertani érvényesítése a pedagógiai munkában. Egy olyan személy-, érték-, és értelemközpontú pedagógiáról van szó, amely a görög-római és a zsidó-keresztény hagyomány emberképén nyugszik, de nem kér számon konkrét világnézetet, hanem - a pedagógiai viszony keretein belül - a személyt (gyermeket, tanulót, növendéket) a mindenkori szituáció értelemmegvalósítási lehetőségeivel szembesíti. A logopedagógia a felelősségre nevelésnek, az értelem megtalálásának és a lelkiismeret csiszolásának a korszerű pedagógiája.”

Az értelemkeresés és nevelés összekapcsolásának nagyon sok megközelítési módja, perspektívája lehetséges. Az alább közölt beszélgetés résztvevői egy-egy ilyen értelmezési és gyakorlati lehetőséget képviselnek: megszólal a fundamentális teológiát és filozófiai tárgyakat oktató papnevelő, az iskolaigazgató, a tanárképző, a pedagógiai tartalomfejlesztő szakember és a középiskolai kutatótanár.

Az olvasói elvárások szempontjából fontos néhány szót ejteni a rögzített kerekasztal-beszélgetés kísérleti-tudományos műfajáról is. Az alábbi írás egy beszélgetés részleteinek szerkesztett változata. Ez a beszélgetés 2015. október 27-én hangzott el a budapesti Szent Gellért Gimnáziumban szűk szakmai közösség, a szervező intézmények, a Logoterápia Alapítvány és az iskola tantestületének érdeklődő tagjai előtt. A másfél órás beszélgetés alapján készült írás magán hordja a szóbeli műfaj nyelvi és tartalmi jellegzetességeit, és nem felel meg maradéktalanul a megszokott elvárásoknak, melyeket az olvasók hagyományosan a

szaktudományos szövegekkel szemben támasztanak. A rögzített és szerkesztett kerekasztal-beszélgetés műfajával való kísérletezés azonban több szempontból is indokolttá válik.

Közös munkánk műfaja, módszere igyekszik alkalmazkodni a XXI. századi tudós kutatók és a tudomány iránt érdeklődők időbeli lehetőségeihez. Egyrészt, hogy az elfoglalt szakembereknek beleférjen ez a találkozás a mindennapi életritmusába, ugyanígy a hallgatóság is tudjon kevéske szabadidejéből egy (fél) estét a logoterápia és a logopedagógia témakörének szentelni.

A kerekasztal műfaj segít kiemelni és láthatóvá tenni, hogy a megszólalók – bár az elmélet oldaláról is közelítenek – mind gyakorló szakemberek, nevelők. A beszélgetés során figyelmet kaphatnak mindennapi küzdelmeik, erőfeszítéseik is.

Nem mellékesen az igazság keresésének és szeretetének évezredes hagyományát folytatjuk a dialógus műfajával. A dialógusnak ezt a kommunikációs értékét fedezték fel a közösségi oldalak is, és vonzerejükkel alakítják sok mai befogadó gondolkodását: így nem idegen a XXI. század befogadjától az a kommunikációs forma, amikor nem egy lineárisan felépített gondolatmenetet adunk elő. A közösségi kommunikációnak ebben a formájában a tagok röviden, tömören megosztják gondolataikat, amiket mások kommentálnak vagy meglátásaikkal újabb irányt adnak a közös gondolkodásnak.

Végül az olvasói elvárások alakításához fontos ismerni a rögzített beszélgetés célját: inspirációt adni a nevelés és értelemkeresés témakörében. Gondolatokat és párbeszédet indítani szakemberek és a tudomány iránt érdeklődők között. Ez a műfaj felhívja az olvasó figyelmét személyes felelősségére és lehetőségeket, utakat is felvillant arra, hogy a XXI. század gondolkodóit és nevelőit érő kihívásokra személyesen felelhessen.

A beszélgetés résztvevői voltak:

Uzsalyné Dr. Pécsi Rita, tréner, igazgató, Pécs

Dr. Borsos Szabolcs, kutatótanár, Bolyai Farkas Elméleti Líceum, Marosvásárhely

Dr. Dobszay Ambrus, pedagógiai fejlesztő, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest

Dr. Gombocz János, tanárképző, professzor emeritus, Testnevelési Egyetem, Budapest

Dr. Török Csaba, teológus, Esztergomi Hittudományi Főiskola tanára, Esztergom

A beszélgetést *Kautnik András, a Szent Gellért Gimnázium tanára* szervezte és moderálta.

Moderátor: Kérem, néhány szóban mutassák be, hogy az önök szakterületén, a nevelésről való gondolkodásukban és gyakorlati munkájukban hogyan függ össze az értelemkeresés és a nevelés.

Pécsi Rita:

Az elmélet és a gyakorlat közötti hídverés a feladatomban. Iskolaigazgatóként kétszáz tanárért, kétezer gyermekért és a hozzájuk tartozó családokért vagyok felelős. Nekünk is négy gyermekünk van, akik az értelemkeresés időszakát élik. Azt tapasztalom, hogy egyre nagyobb a szomjúság, a keresés az értelmes lét iránt. A szülők egyre inkább szeretnék felelős szülővé válni, valamint a tanárok is egyre bizonytalanabbnak látszanak e téren, az iskolavezetők is keresik a helyüket a folyton változó világban. Kentenich atya (a Schönstatt Családmozgalom alapítója) pedagógiájával járom az országot, ami nagyon rímel Viktor Frankl gondolataira a személyes kötődésekre, a bizalomra alapozott értelemkeresésre, ami saját eszményi eredetiségemnek megtalálása. A pedagógia területén ezt csak a tehetséggondozásban lehet valamennyire megtalálni – de lehet, hogy ezzel a kollégák vitatkoznak fognak. A pedagógiai gyakorlat területén elveszni látszik ez a szál: hogy minden ember egyedi és eredeti, és ezt az eredetiségét kell kibontani, sajnos az iskolai élet egészen más síkra terelődött az utóbbi években, néhány ígéretes jelszó ellenére. Ezt kutatom, és így értem a hídverést az elmélet és a gyakorlat között.

Gombocz János:

A pedagógiában az eklekticizmus híve vagyok, nem merem elkötelezni magamat se az egyik, se a másik, se a harmadik irányban, mert úgy látom, hogy nagyjából egy irányba hatnak. Mindenütt az ember „hozzátok elő”, mindenütt a mélység keresendő, mindenütt az egyéni foglalkozás, tehát létrehozni valami csodát. Annyira mások a pedagógusok is, annyira különböző emberek, hogy nehéz egy recept alapján, egy ritmust követve beküldeni őket az iskolába. Mindenkinek saját magának kell megtalálnia a maga ritmusát: a ritmusokat is, amiket majd ő elénekel, a vicceket, amelyeket elmesél, hisz valamennyien képesek vagyunk arra, hogy jól szerepeljünk ebben a műfajban. Illyés Gyulának van egy prózaversciklusa, amiben arról ír, hogy egyik nagybátyja művésze volt a gyerek megajándékozásának. Miket is hozott neki, a majdani költőnek, Illyés Gyulának a rácegresi pusztai nyári homokjába? Hozott nagyítót, ez maga a csoda volt! Lánggra lehetett vele gyújtani a száraz levelet, de az öreg újságpapírt is, mindent. Ez valami egészen csodálatos dolog! Következő évben beállított egy másfél-két méteres gumitömlővel. Mit lehet evvel csinálni? Megszippantva az egyik végét, üresre lehet a csordakutakat szívni. Aztán egycsővé messzelátót hozott: a borjárdi torony olyan közel került a messzelátóval, hogy úgy érzi a kisgyerek, megérintheti. Ez a csoda maga!

Egyszer – emlékezik Illyés - komoly képpel állított be névnapomon a nagybátyám, és azt mondta: most ajándékba a tenger morajlását adom neked. Valamikor Fiumében szolgált a haditengerészetnél, és egy ottani tengerészkatona-társához vitt el a szomszéd faluba, talán épp Borjádra. Az éjjeliszekrényen egy hatalmas nagy rózsaszín kagyló feküdt, és azt mondta: emeld a füledhez! Ott Borjádon, a negyvenfokos kánikulában, amikor a por az ember ujjá közé ragad: felzúgott a tenger! Elvettem a fülemtől, és megkérdeztem a nagybátyámat: tényleg a tenger? Tényleg a tenger, bólintott. Ez valódi csoda!

Azok a tanárok, akik a kezeink közül kerülnek ki, vajon élnek-e a csodatevésnek evvel az áldott tehetségével és szorgalmával? Ehhez szorgalom is kell és gondolkodni is kell ahhoz, hogy értelmet adjunk a közös cselekvésnek.

Bármennyire rosszul hangzik, és félve mondom ki: a pedagógiai munka: kényszerítés. Rá kell kényszeríteni a „bűdös kölköt”, hogy azt csinálja, amit én akarok, mert én egy kicsit jobban tudom, hogy neki mi az érdeke, mit, miért kell megtanulnia. Ezt viszont nem lehet azokkal az eszközökkel, amelyekkel a középkorban, meg még a múlt században is sokszor éltek a pedagógusok: úgy megrúgom, hogy kiszáll az ablakon. Ezt ma nem szeretik az emberek, nem lehet ilyeneket csinálni, ezt trükkkel, ügyességgel, pedagógiai leleménnyel, csellel lehet megvalósítani. Nem úgy kényszeríteni, hogy belehaljon, hanem úgy kényszeríteni, hogy azt érezze, ő maga szívesen csinálja. Megtalálni a kényszerítésnek ezt a kedves, pedagógikus, cseles és nagyvonalú, a gyereket megajándékozó módját. Ez rettenetesen nehéz!

Török Csaba

Frankl forrásvidékeinél ott van a zsidó hagyomány, a filozófiai és vallási hagyomány, aminek a legelső lenyomata, a Teremtés könyve, ami rögtön így kezdődik: „... és mondá az Isten.” Ez azért nagyon fontos, mert gyakorlatilag az Isten első cselekvése az, hogy beszél. Nem a kezeivel csinál valamit, nem hatalommegnyilvánulásai vannak, hanem beszélni kezd. A szavainak az az érdekes vonása, hogy amit mond, az úgy van: legyen, és lett. Állandó ritmikáját adja ez a szövegnek, aminek nagyon érdekes a következménye: a zsidó ember az Ószövetségben úgy éli végig az életét, hogy mi vagyunk azok, akik beszélgetünk. Akikhez az Istennek szava van, és akiknek szava van az Istenhez. Ez nem olyan, mint egy zűrzavaros imádság, vagy valamiféle bálványimádás, hanem van benne valami „vegytisztá, kristálytisztá”. Ez a kereszténységnek is egy sajátos öröksége lesz, hiszen Szent Pál ebben az értelemben beszél arról, hogy a hit a szabadság hódolata, ami mindig logiké, vagyis értelmes, logoszerű hódolat az Isten előtt. Mivel minden, ami van, azért létezik, mert kimondta az Isten, ezért mindennek logosza van, szava van és értelme van. Az az emberi magatartás valóban emberi és valóban szabad, ami a logoszok találkozásából formálódik: az Istenéből, a

dolgokéból, az enyéből. Ebben az értelemben mondja a II. században az első nagy római keresztény iskola alapítója, Szent Jusztinosz: minden dolognak van egy elrejtett belső magja, ez a logoi spermatikoi, a magszerű logoszok, a magszerű értelmek. Ez az oka annak, hogy minden ember képes bármiről, bárkivel értelmesen elbeszélgetni. Ez az oka annak is, hogy az igazán emberi kérdésekre található válasz. Ez nem vallás függvénye.

Miért bocsátottam mindezt előre? Az értelemadás vagy értelemtalálás mindig felveti azt a kérdést, hogy ez mennyire szabad, mennyire szubjektív, mennyire semmitől sem kötött aktus. Vagy vannak-e kötöttségei, ahol például a kényszer felveti azt a kérdést, hogy egy gyerek szabadon adhat-e értelmet bárminek, bárhogyan és bármiképpen, vagy van-e a logosznak, az értelemnek egyfajta gyökérzete, egyfajta kötöttsége? Ez önmagában elvont kérdésnek tűnik, azonban Karl Jaspers nagyon jól rávilágít arra, hogy egyáltalán nem elvont. Hiszen az értelemadás nem pusztán arról szól, hogy egy adott pillanatban jól érezzük magunkat tőle, és egyszer csak lett értelme a dolgoknak. Érkeznek majd az életben, az úgynevezett „határhelyzetek”, ahogy Jaspers mondja. Határhelyzet az, ahol a saját korlátomba ütközöm. Egyébként határhelyzet az, amikor egyest kapok a dolgozatra. Nem amikor előre tudtam, hogy egyes lesz, hiszen egy szót sem írtam a papírra. Az nem határhelyzet, az őszinteség. Határhelyzet az, amikor úgy érzem, én megtanultam, mégis megbukom. Határhelyzet az, amikor lefagyok egy szituációban, és lehet, hogy fizikailag lenne erőm, lenne intellektusom, de mégsem tudok semmit tenni. Ezek kicsi halálok. Ezekkel az a helyzet, hogy Jaspers szerint pont az értelemadásunkat teszik mérlegre. Az értelem, amit az adott dolognak, az adott ügynek, az adott emberi viszonyoknak adtam: teherbíró-e vagy sem? Kibírja-e a határhelyzetet, vagy sem? Itt jutunk vissza ahhoz, hogy a fundamentális teológiában (én azt tanítok elsődlegesen, és emellett filozófiai tárgyakat) ez az igazán izgalmas kérdés, hogy az értelemadást mennyivel előzi meg az értelemmel bírás. Az értelemadás mennyiben felülfeltételezi azt, hogy az egyénnek, a személynek, akár a viszonyoknak, dolgoknak a világban van-e önálló értelemalapja, ami önmagában áll, függetlenül az én szubjektivitásomtól. Ezek az elméleti szintű kérdések a logosz és a nevelés kapcsolatában.

Ha a hátunk mögött kifüggesztett Szokratész-portréra visszanézek, két gyakorlati szempont jut eszembe. Az egyik, ami nagyon izgalmas, hogy ő a nevelő, a pedagógus funkcióját a bábához hasonlítja: a mi diskurzusunkra lefordítva az értelem soha nem olyasmi, amit kívülről adok akár az egyén életéhez, akár a dolgokhoz. Nem olyan, mint egy matrica, amit ráragasztok, egy hűtőmágnes, amit odateszek, leveszek, átviszem, hanem annak belső születési folyamata van. A nevelőnek itt van elsődleges, „bábaszerű” funkciója. A másik pedig, hogy Szokratész egyfajta univerzális hőssé, példaképpé válik. Az ókori egyházatyák

azt mondták róla: „Krisztus előképe”, a legnagyobb „pogány próféta”. Az ő életében is eljött az a határhelyzet, ahol az értelemalapot mérlegre kellett tenni. „Életben maradhatsz, ha...”. Az a kérdés, hogy élhet-e egy ember úgy, hogy önmagát tagadja meg. Az önmagamhoz való hűségemnek van-e annyi értelemalapja, a saját logoszom van-e annyira erős, hogy ebben a határhelyzetben is megtart, hiszen a végső határhelyzet az élet és a halál határhelyzete. Ilyen szempontból érdemes olvasni Szókratésznek nemcsak a védőbeszédét, hanem a börtön alatti beszélgetéstörredékeit is, amelyek Platónnál megőrződtek (ki tudja, mennyire hitelesen). Mindenesetre bennük ott van az az alapvető tudatosság: én mondtam valamit, én tanítottam valamit, én adtam egy mintát - ha szabad így mondani - volt egy logoszom. Én most beismerem az egész világ előtt, hogy a fizikai vagy biológiai létezésem ebben a pillanatban ellentétbe kerül ezzel az egésszel, ami eddig az életem volt, ami én vagyok. Szókratész ezt teljesen világosan végigfutja, mielőtt meginná a bürökkelyhet. Ilyen értelemben ő az értelemalapot mérlegre tevő határhelyzetben hoz döntést.

Borsos Szabolcs

Azzal kezdeném, hogy már eleve értelemkeresés, hogy tulajdonképpen mit keresek én itt. Nagyon örülök, hogy bekapcsolódhatok ebbe a beszélgetésbe. Tudniillik már évek óta a szívemen viselem azt a kérdést, hogy az anyaország és a határon túl lévő magyar területek között, ott, ahol még létezőnk, és magyarul tanítunk gyerekeket, ráadásul tehetséges gyerekeket, szakmai kommunikáció legyen.

Röviden a Bolyai Farkas Elméleti Líceumról néhány szót szólnék. Török Csaba atya által elmondottakhoz kapcsolódva a határhelyzeteket én úgy fogalmazom meg mint kudarckutatás, a kudarckutatás. Négy évente közel ezer embert tanítok, ez hatalmas szám, tekintettel arra, hogy filozófus, filozófia szakos tanár vagyok. Ennek a nagy számnak oka, magyarázata a román iskolarendszer: Ember-, és társadalomismeret címszó alatt 9. osztályban kötelező módon heti egy órában logikát tanítunk, 10. osztályban lélektant, emellett még kötelezően vállalkozói ismereteket, 11. osztályban közgazdaságtant tanítunk, és szociológiát is némely társadalomtudományi szakosztályon belül, és végül 12. osztályban konzakrált filozófiát. Ez azt jelenti, hogy minimum heti egy órában, kötelező jelleggel találkoznak a filozófiával. Tehát a Jaspers-idézettel már ismerik a gyerek, rögtönzést is írtak ebből érettségi előtt.

Érint engem a téma mindenképpen olyan szempontból is, hogy a Kutató Tanárok Országos Szövetségének egyik alapító tagja lehettem, ami Budapesten jött létre a 2000-es évek elején. A Kutató Diákoknak is mentora vagyok, több mint tíz éve diákokat készítetek fel erre a versenyre, amit „Tudóknak” nevezünk, és tavaly is szép eredményeket értünk el, ezt a Bolyai Farkas Elméleti Líceum nevében mondom.

Az értelemkeresésre visszakanyarodva úgy látom, legalábbis abban az interakciós helyzetben, amelyben élem a mindennapjaimat tanárként a diákjaim között, hogy a diákjaim nagyon inspirálnak engem. Ezt ők érzékelik, látják, hogy „veszem a lapot”. Természetesen továbbgondolásra vissza is adom nekik a labdát, így olyan érdekes helyzet alakul ki, amit én kreativitásnak írok le.

Logikát is tanítok, ezt egyfajta alkalmazott logikaként próbálom megszövegezni. Most éppen három szerzőtársammal egy ilyen gyakorlati kézikönyvet próbálunk megszerkeszteni, és majd a kollégák, szülők, felnőttképzésben és –oktatásban érdekeltek rendelkezésére bocsátani.

Dobszay Ambrus

A gyakorlatból, a közoktatás világából érkezve leelőször hadd kezdjem egy történettel. Mielőtt az OFI-ba (Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet) mentem, az utolsó iskolám a Ferencvárosban volt, ez a Weöres Sándor Általános Iskola és Gimnázium. Egyedülálló módon az országban egész évben üzemelő jégpályája van, és a kerület általános iskolásai mind oda jönnek be, a kollégáim tanítják a kicsi gyerekeket korcsolyázni. Igazgatói aláírás előtt megnéztem a naplót, hogy hogyan is lehet beírni, hogy mit csinálnak az órákon. Nos, egymás után tíz órán át nem csináltak egyebet a napló szerint, mit ezt: Lépegetés, esés, felállás. Nagyon találónak érzem ezt a tananyagot. Tizenkét iskolai év során nem is kéne mást, csak ezt kellene tanítani: Lépegetés, esés, felállás. Szerintem amikor az értelemkeresés helyét keressük a pedagógiában, akkor erről kéne, hogy szó legyen. A kudarcból való felállás, a megküzdés tudományát kellene az embernek elsajátítani az iskolában. Sajnos az iskola nagyon gyakran ezt tanítja: Lépegetés, esés, lépegetés, kikerülés, leülés. Ez a leülés a tanult tehetetlenség. „Nekem ez úgysem megy.” Ezt az attitűdöt sajátítja el a gyerek az iskolában: az elkerülés, kikerülés kompenzálás technikáit. Ez bizony nagyon félrevisz, és nagyon sikeres ember lehet valaki úgy, hogy sohasem azt csinálja ténylegesen, amit csinál, hanem csak úgy csinál, mintha valamit csinálna. Mintha lépegetne. Ez is meghozza az eredményt abban az értelemben, hogy előbbre lépett, de közben kicsúszik alóla az értelem, a dolog valóságága.

Ma itt logopedagógiáról lenne szó. Tehát nem a logoterápiáról, hanem az értelem kereséséről a nevelés folyamatában. Egyébként hogy az iskola és a terápia összefér-e, arról is lenne mit beszélni. Hogy szükség volna rá, az nyilvánvaló. Igazából az a kérdés, hogy az iskola képes-e nevelni. Amikor én gyerek voltam, akkor a mi családjunkban az volt a kézenfekvő, hogy az iskola minket ne neveljen, mert minket otthon neveltek. A kettős nevelés korszakában nőttem fel. Ma már mi, pedagógusok egyre inkább azt éljük át, mennyire szükség lenne arra, hogy az iskola neveljen. Azt szeretnénk, hogy az iskolában élet legyen; a tanítás a valósággal, a gyerek életét valóban érintő kérdésekkel foglalkozzon, a gyereket a valós életproblémák

megoldására, a megküzdésre készítse fel vagy azt kezelje. De ma olyan iskolát működtetünk, amelyik nem ilyen. Újra és újra nagy pedagógusegyéniségek nekifutnak ennek a kihívásnak, hogy az iskola az étellel kapcsolatba kerüljön, és a valós kihívásokra készítse fel. Aztán mindig belefásulunk abba, hogy jobb lesz, hogy ha maradunk a másodfokú egyenleténél és Janus Pannonius születési évszámánál. Egyébként a társadalom is elvárja, hogy az iskolában neveljék a gyerekeket a gyakorlati élet kihívásainak megfelelni. Sok ilyen kezdeményezés van, amelyik mindig azt reméli, hogy a gyereket az iskolán keresztül elérheti. Most például épp a biztosítók várják pedagógiai intézetünktől, hogy az öngondoskodást tanítsuk meg a gyerekeknek. És igazuk van. De ezeken kívül még számos olyan dolgot tudnánk mondani, ami nélkül a gyerek úgy fog kijönni 18 évesen, hogy „béna” és „suta” lesz. ezek mind fontosak, de a legfontosabb az lenne, hogy az értelmes életre, az értelmes élet igényére neveljen. Ma az ezer féle kihívás közepette nem találja helyét az iskola, de talán az egyes tanár-diák kapcsolatban mégis valami lehetőséget, keretet ad hozzá.

Ami nekem még fontos volt a logoterápiáról olvasva, hogy ez nagyon szituatív, konkrét élethelyzetekhez kötött megoldás, megoldási út vagy módszertan. Ha az iskola valóban a gyerek konkrét élethelyzeteire reflektálna, ha építkezne az ő tapasztalataiból, akkor nagyobb tere lenne, és akkor beszélhetnénk logopedagógiáról is. Amit a bevezetőben Sárkány Pétertől idéztünk, abból is ez következik, miszerint „a mindenkori szituáció értelemléhetőségeire” akarja felhívni a figyelmet. Lássam meg az életében a döntéshelyzeteket, tudomása legyen arról, hogy szabad akarata van. A kényszerítés ennyiben most nekem nem egy kézenfekvő fogalom, mert szerintem a logopedagógiában, logoterápiában alapvető a szabad akarat jelentősége. Inkább a mi bizalmunknak kéne meglenni abban, hogy ha az ember a legmélyére leszáll, ha határhelyzetben van, akkor szabad akaratából a jó mellett fog dönteni. Ez nagy bizalmi kihívás minden pedagógus számára. A megküzdésre és a döntéshelyzetekre való felkészültséget kellene fejleszteni a gyerekekben, de szerintem mostani állapotában az iskola erre nem alkalmas.

Moderátor: Először is szeretném megkérdezni, hogy egymás álláspontjára kívánnak-e reagálni.

Pécsi Rita

Képes-e az iskola nevelni? Kentenich atya mondja, hogy a dolgok kis prófétákká válnak. Minden helyzet kis prófétává tud válni. Kentenich atyának az a gondolata is eszembe jut, hogy csak a nevelt nevelő képes nevelni. Egyszerűbben fogalmazva azt, hogy az iskola mire képes, az fogja meghatározni, hogy az az ember, aki oda bemegy, észreveszi-e a döntéshelyzeteket. Az, hogy az öngondoskodást meg tudja-e valaki tanítani, attól fog függni,

hogy a saját életében, az osztály életében, az adott órán, észrevette-e a döntéshelyzeteket. Illetve még egy dologtól, az érzelmi intelligencia kultúrájától és szintjétől abban az intézményben, tantestületben, no meg magában a pedagógus személyében.

Török Csaba

Elgondolkodom, hogy mennyiben terheljük túl az iskolát, mint alrendszer. Célja van, funkciója van a társadalmi egészen belül, szerepköre van. Természetesen lehet arról folytatni vitát, hogy a ma társadalomban hogyan változik meg az iskolának a funkciója, de azt, hogy ráterheljük az iskolára, amit a családnak, az emberi kapcsolatoknak, a társadalmi csoportoknak kellene nyújtani, ez zsákutca.

Dobszay Ambrus:

Az iskola mint hatótényező, folyamatosan visszaszorul a gyerek életében. Miközben mindenki az iskolán keresztül próbálja megszólítani a gyereket, a gyereket egyre kevésbé szólítja meg maga az iskola.

Moderátor: Megszólítható-e a mai fiatal, tízen- húszon éves korosztály? Elsősorban nyilván az értelmes életre, a felelősségre nevelésre gondolok, és arra, hogy mindezt az iskolai keretek között tehetjük-e?

Gombocz János

Sokat változott a diákság, ifjúság, de megszólítható. Ha jól szólítják meg, ha ismerjük, akkor jól reagál. A pedagógus-hallgatóknak csak kis része tudja, hogy felelőssége lesz ebben. Jelenits István azt írja, hogy amikor ő ifjú tanárként bekerült a piarista rendszerbe, kollégiumi nevelőtanár lett, és nagyon irigyelte az egyik jó hangú kollégáját, aki a Serkenj föl kegyes nép csodálatos harsány eléneklésével ébresztette a diákokat, és a diákok, mert olyan hangosan énekelt, kényszerből fölébredtek. De ő nem tudott, nem is szeretett énekelni. Hosszan gondolkodott, hogyan tudná kizavarni az ágyból ezeket a reggel szívesen alvó gyerekeket. Az általa kitalált ötlet eleinte nehezen indult, de később hihetetlen jól működött. Azt mondtam nekik, emlékezik vissza Jelenits, keljetek föl, érdemes fölkelni. És akkor kérdezték a tanítványok, hogy miért volna érdemes fölkelni. Erre ő mindig új és új magyarázatokat mondott, amikre ő jóelőre fölkészült. Azt mondja, hogy a Serkenj föl kegyes népre már nem emlékezett senki, de a 40-50 éves találkozókön visszahallotta: Tanár úr, érdemes fölkelni! Ez egy olyan fordulattá vált a Kecskeméti Piarista Kollégiumban, amire máig emlékeznek tanítványai. Csak megtalálja-e mindenki ezt a formulát, amivel fölébreszti a gyereket? Az erre való felkészítésben áll a pedagógusképzés lényege.

Pécsi Rita

Azt hiszem, nagyon könnyen kapcsolódom a tanár úrhoz ebben a kérdésben. Azt tapasztalom, hogy aki tényleg oda tud lépni a gyerekhez, így mondja a Kentenich-pedagógia: érzékelés kapcsolatba kerül, tehát bele tud érezni az adott élethelyzetébe, biztosan meg fogja találni azt, amivel őt meglehet szólítani. Egy kis érdekes esemény, személyes példa tanított meg erre: kicsik voltak a gyerekeink, játszanak. Én mosogatok, nagyon jól éreztem magam, mert se nem írok, se nem olvasok, velük vagyok, jaj de jó! Egyszer csak odajön az egyik, és rángatja a szoknyámat. Mondom neki mi a gondod? Hát anya, a szemekkel figyelj! Ez úgy bennem maradt. Aki úgy mond „a szemével”, azaz egész lényével képes figyelni a másik emberre egy szituációban, akármilyen generációt meg tud szólítani.

Borsos Szabolcs

Például a 12. osztályban kötelező módon az eutanáziáról beszélni kell filozófia órán. Tavaly történt: elméleti fejtegetéssel elkezdtem mondani, hogy aktív és passzív formája létezik, hogy ez egy jogi probléma is, stb.. Akkor az egyik diák azt mondja, hogy de tanár úr, van egy fantasztikus film, meg kéne nézzük ezt a filmet, és utána beszéljünk róla! Akkor jövök az én ötletemmel: írtok egy dolgozatot a filmről, de nem adjátok be nekem, hanem mindenki felolvassa mindenki előtt, majd közösen megbeszéljük, hogy kell a dolgokat érteni. Az interakció lényege, hogy ő jön egy javaslattal, én nem söpröm le az asztalról a témát, hanem azt mondom, gondoljuk meg, fontoljuk meg. Ha arról van szó, demokratikusan szavazzátok meg, mit szóltok hozzá.

Egy másik dolog, amire rájöttem, hogy ők egymást is valamiképp nevelik, mindenképpen hatnak egymásra. Most derül ki, hogy van olyan diák, aki még életében nem tett olyat, hogy föláll, és felolvassa az osztály előtt az írását. Nálam a diákok megszólítása interakcióban történik.

Török Csaba

Megjegyzem, ami ebben nagyon izgalmas, hogy például papnevelésben azért nagyon könnyű nevelni, mert ott hat évre be van zárva, interakcióra van kényszerítve az ember. Világos, hogy ez egy gimnáziumban nem történhet meg. Itt, a Szent Gellértben is tanítottam: megszoktam, hogy egy anyaggal a hónom alatt lépek be a terembe, de ez még nem jelenti azt, hogy erről fog szólni az elkövetkezendő negyvenöt perc. A testnevelés órák csoportbontásban történnek a hittannal. A lányoknál az volt iszonyatosan nehéz, hogy olykor öt perc volt, mire fölveszi az ember, hogy ők hogyan jöttek ma be, olyan érzelmviláguk volt, ami a fiúknak ugyanabban az életkorban ilyen cizelláltan vagy mélyen nincs. Ez folyamatosan fölvet egy más jellegű kérdést: ezen a ponton a papi szolgálat meg a tanári szolgálat hasonlít egymáshoz. Amennyiben a pap sem külsődleges adminisztrátor, hanem lelki vezető vagy pásztor, akkor ez

az érintkezési felület szükséges nevelő-pásztor és nevelt között, de ez nem megy a nagy számok törvénye szerint. Van egy határ, nem tudok érintkezni, nem tudok akármennyi embertől akárhány pillanatot érzést, helyzetet fölvenni. Innentől kezdve világos, hogy ez egy új típusú gondolkodást is kíván azokról a keretekről, amelyeken belül nevelni vagy oktatni próbálunk. Véges vagyok időmben és egyáltalán emberi pszichémben. Nem tudok elmenni a végtelenig. Tehát ez valószínű előbb-utóbb a rendszerre magára is kérdéseket vet föl, hol találjuk meg a jó felületeket, vagy kereteket egy ilyen típusú, mondhatni érzékeny pedagógiához.

Dobszay Ambrus

A bevezetett kötelező közösségi szolgálat a mai köznevelésnek nagyon fontos kitörési pontja lehetne. A másik amit Csaba atya mondatára szeretnék reagálni. Hogy a papnevelés mennyire jó keretet adott mindehhez. Nekem két gyerelem is kollégista volt, ők nagyon sokat köszönhetnek a zárt kereteknek: a közösséget, az élményt, a ráérést, az időt, a figyelmet, a lelki vezetőt, tehát egy sor lehetőséget kínál a kollégiumi nevelés mint keret. Talán ellensúlyozná azt a méltánytalanságot is, ami a magyar gyerekek nevelésében jelentkezik, hogy az egyik mindent megkap az élettől, sportot, művészetet, idegen nyelvet, a másik meg semmit. Az iskola kellene, hogy mindezt a lehetőséget nyújtsa, és persze kvázi a lelki vezetőt is, azt a pedagógust, aki ráér, aki hajlandó vele leülni. Sokkal ráérősebb, iskolának, egy az időt egyenletesebben elosztó iskolának kellene működnie.

Moderátor: A nevelő kereteket, a diákok megszólításának lehetőségét tágabban értelmezve kérdezem Borsos Szabolcstól, hogy Ön szerint a kisebbségi lét olyan létforma, keret, ami kinyitja az embert a határhelyzet, az értelem a szituáció, értelmének a megragadására?

A Németh László-féle felfogásban hinnék, és azzal értek egyet, amit a minőség forradalma alapján ő gondol a kisebbségi létezésről. Nagy hatással voltak rám középiskolai tanárain, és ők valamiképp erre neveltek engem és a mi osztályunkat is: ha már a kisebbségi létbe kerültünk, így alakult az életünk, akkor bizonyára többet kell tanulnunk, szorgalmasabbnak kell lenni. 89-ben érettségiztünk, olyan középiskolába jártam, ahol egyetlen egy magyar osztály létezett a többi nyolc-kilenc román mellett, éppen hogy megtűrtek bennünket. Sok nehézség volt, de kiváló pedagógus tanárok tanítottak. Hála Istennek ez megmaradt a mai napig is az én emlékezetemben. Létezőnk, ott vagyunk, mozgunk, és mindenképpen elképzeljük a jövőt a magunk számára. Ez a lényeg, és keressük a kommunikációs csatornákat az anyaországban élő különböző szervezetekkel és közösségekkel, hiszen a közösségi nevelés, amit nagyon fontosnak tartok. Fölkaptam hirtelen a fejem, amint a kollega említette a

közösségi szolgálatot. Egy ilyen projektben dolgozunk, létrehoztunk egy egyesületet. Alapvető célkitűzés az, hogy különböző tehetséggondozási folyamatokat próbáljunk megtervezni, főleg pályázatokat próbáljunk meg kiírni középiskolás diákoknak, ami elsősorban a közösség életrevaló nevelésének a fontosságáról szól.

Az értelemkeresés nekem most már a közösségi életre való neveléssel függ össze, amelyre Székelyföldön élő példáink vannak. Csíkszereda mellett néhány faluban még él a tízes kultúra hagyománya, amely emberi szolidaritást és takarékos szemléletmódot jelent elsősorban. Az értelemkeresés aktuális mintájaként és erőforrásként kell tekintenünk ezekre a településekre (vö. <http://metanova.ro/blog/tudasbazis.php>).